

РЕЦЕНЗИЯ

От: полковник доцент доктор Тотко Симеонов Симеонов
Катедра „Мениджмънт на сигурността и отбраната”
Факултет „Национална сигурност и отбрана”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ – област на висшето образование 9. Сигурност и отбрана, професионално направление 9.1. Национална сигурност, докторска програма „Организация и управление на извън сферата на материалното производство (Управление на сигурността и отбраната)“

Автор на дисертационния труд: майор Любомир Росенов Райков

Тема на дисертационния труд:
„УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ
В ОТБРАНАТА”

Научен ръководител:
Полковник доцент доктор Галин Райнов Иванов

СОФИЯ - 2023

Основание за представяне на рецензия:

Участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, обявено със Заповед № СИ29-РД03-235/01.12.2023 г. на Началника на Военна академия „Г. С. Раковски“.

За написване на рецензията ми бяха предоставени дисертационен труд, автореферат, публикации по темата на дисертационния труд и биографична справка.

Документите, представени в процедурата за защита на дисертационния труд съответстват на изискванията на ЗРАС на Република България, на Правилника за неговото приложение и на нормативните документи на Военна академия „Георги С. Раковски“.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Мениджмънтът на отбраната има централна роля в процеса на изграждането и развитието на отбранителни способности. Същата следва да бъде в унисон с политиките и стратегиите за сигурност и отбрана на НАТО и Европейския съюз. Управлението на човешките ресурси в отбраната заема централно място в този процес и научните изследвания по отношение усъвършенстването на същото имат ценен принос за развитието на несъмнено най-важният фактор в системата за сигурност.

Актуалността на изследваната проблематика в дисертацията е безспорна. Мотивите за актуалността на изследването са компетентно представени. В този смисъл тя е значима за теорията и практиката на мениджмънта на отбраната въобще и конкретно за управлението на процесите в сферата на сигурността и отбраната. Темата е сложната и многопластова, но е налице оригинален авторски подход към нея. В генезиса са усилията на автора да развива модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили в Република България с конкретни изводи и препоръки.

Основна задача на мениджмънта на отбраната е да осигури на държавата

правилните отбранителни способности в правилното време. Човешките ресурси, за разлика от всички други видове ресурси, не могат да бъдат закупени, консервирани и въведени в експлоатация, когато е нужно. Напротив, те са най-трудно придобитите, поддържани и заменяните, при това в рамките на времеви период, измерващ се в години. Повишаване ефективността и качеството на човешките ресурси във въоръжените сили е основна задача в процесите по изграждането и усъвършенстването на отбранителните способности на Република България.

Правилно са определени обектът, предметът и целта на разработката. Изследователската теза сполучливо е определена и гарантира конкретиката на изследването: „моделът за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили е ключов фактор за развитието и усъвършенстването управлението на човешките ресурси в отбраната“.

Изпълнени са конкретните задачи които декомпозират основната цел на дисертационния труд. Може да се приеме, че избраната цел е постигната. Съдържанието на дисертацията съответства на темата.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 192 стандартни страници компютърно набран текст. Основния текст е 149 страници, приложенията са 38 страници и 5 страници използвана литература. Библиографската справка съдържа 89 източника. Дисертацията е структурирана в три глави, увод и заключение.

В края на всяка глава са представени направените изводи и заключения, доказващи способността на автора да систематизира и обобщава научните резултати до които е достигнал в отделните части на изследването.

Методологичната основа на изследването са основополагащи методи и подходи.

Анализираните данни са получени от действително проведени, представителни проучвания. Приложената методика на изследване осигурява постигането на поставените цел и задачи. Това осигурява съответствие на

дисертационния труд на законовите и наукометрични изисквания.

Налице е завършеност и изчерпателност на темата. Възприетите ограничения са обосновани.

Научноизследователските задачи, които докторантът си поставя са следните:

Първа задача, на основата на теоретичните концепции и класически подходи, прилагани в практиката, е да се анализират същността и основните характеристики на процеса по управление на човешките ресурси и да се допълни и обогати теорията в тази област. Тази задача е решена в първа глава на дисертационния труд.

Втората задача е посветена на изследване и представяне на моментното състояние на действащата система за управление на човешките ресурси в отбраната. Задачата е решена в първата глава на дисертацията.

Третата задача се състои в изследване и анализиране на процеса за провеждане на конкурси за прием на войници (матроси) във въоръжените сили на Република България. Задачата е намерила решение във втората глава на работата.

Четвъртата задача, на база на общите предпоставки за управление на човешките ресурси в отбраната, е да се създаде модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили. Задачата е решена в трета глава на научното изследване.

Предвид всеобхватността на проблематиката, авторът е въвел следните ограничения:

- Изследването обхваща само категорията военнослужещи на войниците (матросите) от състава на въоръжените сили на Република България.
- Не са разгледани военнослужещите от структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната.
- Изследването не засяга цивилните служителите по Кодекса на труда и по Закона за държавния служител.

Считам, че второто и третото ограничение са излишни, тъй като още от първото ограничение става ясно, че те са извън обхвата на изследването.

При преследване на поставената цел докторантът изпълнява основните изследователски задачи в три глави на дисертационния труд.

В първа глава, озаглавена „Съвременни измерения на управлението на човешките ресурси“ е изследвана, обобщена и доразвита теорията за управлението на човешките ресурси. Анализирани са разработки на някои от най-изтъкнатите чуждестранни и български изследователи, както и концептуалните положения и изисквания, свързани с понятията „човешки ресурси“, „човешки капитал“, „управление на персонала“, управление на човешките ресурси“ и „система за управление на човешките ресурси“.

Във втора глава на дисертационния труд **„Анализ на провеждането на конкурси за прием на войници (матроси) на военна служба във въоръжените сили“** са анализирани и изследвани инициращите документи, както и самото провеждане на конкурсите за прием на лица за военна служба.

Трета глава на дисертационния труд **„Модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили“** е съставена от четири параграфа. Направена верификация на резултатите от теоретичното изследване чрез емпирично изследване, представени и анализирани са възможностите за усъвършенстване на управлението на човешките ресурси в отбраната и е разработен модел за оптимизиране, чрез извършване на промени в основните направления, очертали се като проблемни в хода на настоящето изследване.

Този преглед на разработката показва, че като цяло в съдържателно и структурно отношение дисертационният труд свързва в добро логическо единство теоретичната и емпирична проблематиката за усъвършенстване на управлението на човешките ресурси на отбраната.

Проведена е следната изследователска и приложна работа:

- изследвани са теоретичните концепции за управление на човешките ресурси в организацията, като са анализирани трудовете на водещи

изследователи в тази област;

- анализирани са основополагащи документи, регламентиращи управлението на човешките ресурси в отбраната;

- анализиран е процеса на провеждане на конкурси за приемане на войници (матроси) за военна служба на лица, завършили граждански средни или висши училища в страната и в чужбина;

- проведен е сравнителен анализ на проведените конкурси за прием на войници (матроси) за периода от 2018 г. до 2022 г.;

- разработен е теоретичен модел за управление на жизнения цикъл войниците (матросите) във въоръжените сили;

- разработено е длъжностно разписание на Единен център за начална военна подготовка на въоръжените сили.

- проведено е анкетно изследване за верифициране модела за управление жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили.

В работата присъстват всички необходими структурни елементи, съобразени с нейната специфика. Наблюдава се логическа и смислова свързаност между отделните части на текста.

Използван е коректен академичен език и стил на изложението. Спазени са правилата за правопис и пунктуация на книжовната норма. Спазени са правилата за библиографско описание на литературните източници извън текста. Направените изводи са коректни и произтичат от получените резултати.

3. Характеристики на научните и научно-приложните приноси в приносите на дисертационния труд. Достоверност на материала.

Докторантът има претенции за следните приноси:

Научни приноси:

1. Обогатено е знанието, касаещо същността и основните характеристики на теорията за управление на човешките ресурси.

2. Формулирано е ново функционално синтезирано авторово определение и обхват на понятието за процеса на управление на човешките ресурси в отбраната.

3. Допълнени и обогатени са дефинициите: управление на човешките ресурси, управление на персонала и управление на човешкия капитал.

Научно-приложни приноси:

1. Идентифицирани са основните проблеми и дефицити по отношение процеса на провеждане на конкурси за прием на войници (матроси) за военна служба и е аргументирана потребността от усъвършенстване на управлението на човешките ресурси в отбраната..

2. Създаден и обоснован е Модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили.

3. Разработена и представена за въвеждане е структура на Единен център за начална военна подготовка на въоръжените сили.

Приемам като цяло изтъкнатите от автора приноси на разработката. Тези приноси отразяват реални постижения на предложения научен труд, посветен на постигането на образователната и научна степен доктор. От тези приноси най-високо оценявам разработването на „Модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили“.

4. Оценка на научните резултати и приноси на дисертационния труд

Научните резултати и свързаните с тях приноси могат да бъдат класифицирани по следния начин:

1) Създаване на новости за науката и обогатяване на съществуващи знания, представени от изградената цялостна конструкция от знания, която може да бъде основа за обучението на слушатели, студенти, специалисти и докторанти в сферата на сигурността и отбраната.

2) Приложение на научните постижения, представени от „Модел за управление на жизнения цикъл на войниците (матросите) във въоръжените сили“.

Предложеният за рецензиране дисертационен труд и постигнатите в него резултати са лично дело на дисертанта, като основната част от разглежданите идеи, подходи и решения представляват оригинални или са нова интерпретация на вече известни разработки с отчитане влиянието на динамично променящата се среда за сигурност и формиращите я фактори.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

Предлаганият дисертационен труд е подкрепен с необходимия брой публикации. Приемам и трите декларираните от м-р Райков публикации, на които той е единствен автор. Всички приети за рецензиране публикации са пряко свързани с темата на дисертационния труд, като верифицират резултатите от научното изследване и осигуряват обществената му представителност. Нямам данни за това дали те са цитирани от други автори.

6. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

В рамките на моите компетенции и достъпните ми източници не съм установила плагиатство в представения за рецензиране дисертационен труд. Не ми е известно в хода на процедурата да са получавани неанонимни и мотивирани писмени сигнали за установено плагиатство.

7. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Научнолитературната осведоменост и компетентност на автора не търпи възражения, а похвали за стремежа да бъдат компилирани досегашни научни мнения и изследвания в процеса на тяхното многообразие и доста противоречиво развитие. Задълбочените познания на докторанта по изследвания проблем и свободното боравене със специализирана литература ни показват способностите му творчески да оцени с неговите плюсове и минуси посочения литературен и справочен материал по темата.

8. Оценка за автореферата

Авторефератът, в размер от 40 стр., е разработен съгласно законовите изисквания и съдържа основните научни проблеми и пътищата за тяхното решаване, посочени в дисертационния труд. Той дава достатъчно пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите резултати от дисертанта в процеса на научното изследване.

9. Критични бележки

Въпреки, че към работата на докторанта могат да се отправят някои критични бележки и препоръки, насочени към бъдещата му научноизследователска дейност, ще се въздържа да ги спомена, тъй като те в голяма степен бяха обсъдени с м-р Райков в предварителни разговори, в резултат на което значителна част от тях бяха взети предвид и отразени в дисертационния труд. Необходимо е да отбележа, че това само потвърди изцяло положителната ми оценка за постигнатото в докторската работа.

10. Лични впечатления и други въпроси, по които рецензентът счита, че следва да вземе отношение

Познавам м-р Райков като редовен докторант в катедрата с изявени научно-изследователски интереси в сферата на сигурността и отбраната и като офицер и колега с добра теоретична подготовка, висока етика и дисциплина и възможности за професионално развитие като преподавател във Военна академия „Г. С. Раковски“.

11. Заключение

Дисертацията на м-р Любомир Райков на тема „Усъвършенстване на управлението на човешките ресурси в отбраната“, авторефератът и представените по темата публикации отговарят на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ .

12. Оценка на дисертационния труд

В потвърждение на посоченото дотук, давам положителна оценка на дисертационния труд на м-р Любомир Райков.

__ .12.2023 г.

Рецензент: полк. доц. д-р

Тотко Симеонов

София

RAKOVSKI NATIONAL DEFENCE COLLEGE

REVIEW

From: Colonel Assoc. Prof. Dr. Totko Simeonov Simeonov
Security and Defense Management Department
National Security and Defense Faculty

Reference: dissertation thesis for awarding the educational and scientific degree "**Doctor**" - field of higher education 9. Security and defense, professional direction 9.1. National Security, Doctoral program "Organization and management outside the sphere of material production (security and defense management)"

Author of dissertation thesis: major Lyubomir Rosenov Raykov

Topic of dissertation thesis:

"ENHANCEMENT OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN DEFENSE"

Scientific supervisor:

Colonel Assoc. Prof. Dr. Galin Raynov Ivanov

Sofia - 2023

Reason for submitting a review:

Participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation, announced by Order No. СИ29-РД03-325/01.12.2023 of the Commandant of Rakovski National Defense College.

For writing the review I was provided with a dissertation, an abstract, publications on the topic of the dissertation and a biographical reference.

The documents presented in the procedure for the protection of the dissertation work comply with the requirements of The Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, The Rules for Its Application, and the Normative Documents of Rakovski National Defense College.

1. Relevance and significance of the developed scientific problem

Defense management plays a central role in the process of building and developing defense capabilities. It should be in line with the security and defense policies and strategies of NATO and the European Union. Human resource management in defense occupies a central place in this process and research into improving the same makes a valuable contribution to the development of arguably the most important factor in the security system.

The topicality of the problems studied in the dissertation is indisputable. The reasons for the relevance of the research are competently presented. In this sense, it is significant for the theory and practice of defense management in general and for the management of security and defense processes in particular. The topic is complex and

multi-layered, but there is an original authorial approach to it. In the genesis are the author's efforts to develop a model of life cycle management of soldiers (matrons) in the armed forces of the Republic of Bulgaria with specific conclusions and recommendations.

The main task of defense management is to provide the country with the right defense capabilities at the right time. Manpower, unlike all other types of resources, cannot be purchased, preserved, and put into service when needed. Rather, they are the most difficult to acquire, maintain, and replace, and within a time period measured in years. Increasing the efficiency and quality of human resources in the armed forces is a major task in the processes of building and improving the defense capabilities of the Republic of Bulgaria.

The object, subject and purpose of the development are correctly defined. The research thesis is successfully defined and guarantees the specificity of the research: "model for managing the life cycle of soldiers (sailors) in the armed forces" is a key factor for the development and improvement of human resources management in defense.

The specific tasks that decompose the main objective of the dissertation are fulfilled. It can be assumed that the chosen goal has been achieved. The content of the dissertation corresponds to the topic.

2. General characteristics and structure of the dissertation

The dissertation is 192 standard pages of computer-typed text. The main text is 149 pages, appendices are 38 pages and 5 pages of references used. The bibliographical reference contains 89 sources. The thesis is structured in three chapters, an introduction and a conclusion.

At the end of each chapter the conclusions and implications are presented, proving the author's ability to systematize and summarize the scientific results reached in the different parts of the study.

The methodological basis of the study is fundamental methods and approaches.

The data analysed are derived from actual, representative surveys. The applied

research methodology ensures the achievement of the set aim and objectives. This ensures that the dissertation complies with the legal and scientometric requirements.

There is a completeness and comprehensiveness of the topic. The perceived limitations are justified.

The research tasks that the Doctoral student sets himself are as follows:

The first task, based on theoretical concepts and classical approaches applied in practice, is to analyze the essence and main characteristics of the human resource management process and to supplement and enrich the theory in this area. This task is completed in the first chapter of the dissertation.

The second task is devoted to the study and presentation of the current state of the defense human resource management system. The task is completed in the first chapter of the dissertation.

The third task is to research and analyze the process of conducting competitions for the recruitment of soldiers (sailors) in the armed forces of the Republic of Bulgaria. The task has been completed in the second chapter of the work.

The fourth task, based on the general prerequisites for defense human resources management, is to create a model for managing the life cycle of soldiers (sailors) in the armed forces. The task is completed in the third chapter of the study.

Given the comprehensiveness of the issues, the author has introduced the following limitations:

- The study includes only the military service category of soldiers (sailors) from the armed forces of the Republic of Bulgaria.
- The servicemen from the structures directly subordinated to the Minister of Defense were not considered.
- The study does not include civilian employees under the Labor Code and the Civil Servant Act.

I believe that the second and third limitations are redundant, as the first limitation makes it clear that they are beyond the scope of the study.

In pursuit of the stated goal, the doctoral candidate performs the main research

tasks in three chapters of the dissertation.

Chapter One, entitled "**Modern aspects of human resource management**", explores, summarizes and further develops the theory of human resource management. It analyses the works of some prominent foreign and Bulgarian researchers, as well as the conceptual postulates related to "human resources", "human capital", "personnel management", "human resources management" and "system for human resource management".

Chapter Two of the dissertation "**Analysis of the organization of competitions for recruitment of soldiers (sailors) for military service in the armed forces**" analyzes and studies the initiating documents, as well as the actual conduct of the contests for the admission of candidates for military service.

Chapter Three of the dissertation work "**A Model for Management of the Life Cycle of Soldiers (Sailors) in the Armed Forces**" is composed of four paragraphs. The results of the theoretical research were verified through empirical research, the opportunities for improving the management of human resources in the defense were presented and analyzed, a model was developed for optimization by making changes in the main areas that emerged as problematic during the current research. In the third chapter, a fourth research task was also completed.

This review of the development shows that in general, in terms of content and structure, the dissertation connects in a good logical unity the theoretical and empirical issues of improving the management of human resources of defense.

The following research and applied work was conducted:

- theoretical concepts of human resources management in the organization were studied, and the works of leading researchers in this field were analyzed;
- fundamental documents regulating the management of human resources in defense were analyzed;
- the process of organizing competitions for the recruitment of soldiers (sailors) among graduates from civilian secondary or higher schools in the country and abroad was analyzed;
- a comparative analysis of the competitions held for the recruitment of soldiers (sailors) in the period from 2018 to 2022 was carried out;
- a theoretical model was developed for managing the life cycle of soldiers (sailors) in the armed forces;

- the duty schedule of the Unified Center for Basic Military Training of the Armed Forces was developed.
- a survey was conducted to verify the life cycle management model of soldiers (sailors) in the armed forces.

All the necessary structural elements are present in the work, tailored to its specificity. There is a logical and meaningful coherence between the different parts of the text.

Correct academic language and style of exposition is used. The rules of spelling and punctuation of the literary norm are observed. The rules of bibliographic description of references outside the text are observed. The conclusions drawn are correct and follow from the results obtained.

3. Characteristics of the scientific and applied contributions in the dissertation. Reliability of the material.

The doctoral student claims the following contributions:

Scientific contributions:

1. *The knowledge concerning the essence and main characteristics of the theory of human resource management has been enriched.*
2. *A new functionally synthesized author's definition and scope of the concept of the defense human resource management process has been formulated.*
3. *The definitions have been supplemented and enriched: human resources management, personnel management and human capital management.*

Scientific and applied contributions:

1. *The main problems and deficits regarding the process of conducting competitions for the admission of soldiers (sailors) for military service have been identified and the need to improve the management of human resources in defense has been argued.*
2. *A Life Cycle Management Model for Soldiers (Sailors) in the Armed Forces has been created and substantiated.*
3. *The structure of the Unified Center for Basic Military Training of the Armed Forces has been developed and presented.*

4. Evaluation of the scientific results and contributions of the dissertation

The scientific results and related contributions can be classified as follows:

1) Creation of novelties for science and enrichment of existing knowledge, represented by the constructed overall knowledge construct, which can be the basis for the training of listeners, students, specialists and PhD students in the field of security and defense.

2) Application of the scientific achievements presented by the "Life Cycle Management Model for Soldiers (Sailors) in the Armed Forces".

The dissertation proposed for review and the results achieved in it are the personal work of the dissertant, as the main part of the considered ideas, approaches and solutions are original or are a new interpretation of already known developments taking into account the influence of the dynamically changing security environment and its formative factors.

5. Evaluation of dissertation publications and authorship

The proposed dissertation is supported by the required number of publications. I accept all three publications declared by major. Raykov, of which he is the sole author. All publications accepted for review are directly related to the topic of the dissertation, verifying the results of the research and ensuring its public representativeness. I have no data on whether they have been cited by other authors.

6. Opinion on the presence or absence of plagiarism

Within the scope of my competence and the sources available to me, I have not identified any plagiarism in the dissertation submitted for review. I am not aware of any non-anonymous and substantiated written reports of plagiarism having been received during the procedure.

7. Literary awareness and competence of the doctoral student

The author's scientific-literary awareness and competence is beyond reproach, and he is to be commended for his efforts to compile previous scientific opinions and research in the process of their diverse and rather controversial development. The

doctoral student's in-depth knowledge of the problem under study and fluent handling of specialized literature show us his abilities to creatively evaluate, with his pros and cons, the literature and reference material referred to on the subject.

8. Evaluation of the abstract

The abstract, in the amount of 40 pages, has been developed according to the legal requirements and contains the main scientific problems and the ways of their solution indicated in the dissertation. It gives a sufficiently complete picture of the scientific value and practical applicability of the results achieved by the dissertant in the process of scientific research.

9. Critical Notes

Although some critical remarks and recommendations can be addressed to the PhD student's work, aimed at his future research activities, I will refrain from mentioning them, as they were largely discussed with major Raykov in preliminary discussions, as a result of which a significant part of them were taken into account and reflected in the dissertation. It is necessary to note that this only confirmed my entirely positive assessment of the achievements of the doctoral thesis.

10. Personal impressions and other matters on which the reviewer thinks he should take a stand

I know major Raykov as a regular doctoral student in the Department with prominent research interests in the field of security and defense and as an officer and colleague with good theoretical training, high ethics and discipline and opportunities for professional development as a lecturer at the Rakovski National Defense College. He has a high level of professional experience and professional career at the Rakovski National Defense College.

11. Conclusion

The dissertation of major Lyubomir Raykov entitled "Enhancement of Human

Resource Management in Defense", the abstract and the publications submitted on the topic meet the requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Organization and management outside the sphere of material production (security and defense management)".

12. Evaluation of the dissertation work

In confirmation of the above, I give a positive evaluation to the dissertation work of major Lyubomir Raykov.

___.12.2023

Reviewer:

Sofia

Col. Assoc. Prof. Dr.

Totko Simeonov